

Правове забезпечення соціального захисту ветеранів АТО/ООС та членів їхніх сімей

Ткаченко І. М.

старший викладач кафедри права та соціально-економічних відносин

Кіровоградський інститут розвитку людини

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

вул. Полтавська, 40, Кропивницький, Україна

orcid.org/0000-0002-0144-0708

ira_tkachenko_2006@ukr.net

Ключові слова:

соціальний захист, учасник антитерористичної операції, операції об'єднаних сил, військовослужбовці, військові формування.

У статті безпосереднім об'єктом дослідження є багатогранне поняття «соціальний захист» та особливості соціально-правового захисту учасників антитерористичної операції / операції об'єднаних сил в Україні. Мета й цілі дослідження полягають у здійсненні комплексного аналізу понять «соціальний захист», «соціально-правовий захист учасників антитерористичної операції / операції об'єднаних сил» і прогнозуванні їхнього подальшого нормативно-правового закріплення. Досліджено формулювання поняття «соціальний захист» у межах довідкової літератури й наукових праць. Зазначено, що поняття «соціальний захист» розглядається у двох значеннях: у широкому – як систему організаційно-правових та економічних заходів у державі щодо забезпечення соціальних гарантій людини й громадянина, й вузькому – як систему спеціальних заходів щодо захисту окремих категорій громадян, враховуючи особливості їхнього професійного й соціального статусу. Зазначено, що система соціального захисту населення виконує дві основні функції: функцію соціальних виплат і функцію соціального обслуговування. Акцентовано увагу, що функції соціального захисту необхідно розглядати, виходячи із загальноправових суспільних функцій: економічної, соціальної, політичної, духовно-ідеологічної та демографічної, а також спеціально юридичних: регульовальної та охоронної. Зауважено, що налагоджена система соціального захисту населення є найважливішим складовим чинником розвинутої демократичної соціальної держави. Акцентовано увагу, що ефективним її показником є виконання основних функцій соціального захисту, які зумовлені її природою та цільовим призначенням.

Розглянуто нормативно-правове регулювання статусу й соціального захисту учасників антитерористичної операції / операції об'єднаних сил. Зроблено висновок, що на сучасному етапі в Україні сформована система нормативно-правових актів, яка регулює питання соціального захисту учасників антитерористичної операції / операції об'єднаних сил і членів їхніх сімей, що передбачає: конституційне регулювання, законодавче регулювання; регулювання нормами підзаконних нормативно-правових актів.

Наголошено, що ця система характеризується великою кількістю нормативних актів різної юридичної сили, їх непослідовністю, дублюванням правових норм у правових актах різної юридичної сили, відсутністю єдиної термінології, правових механізмів забезпечення соціального захисту військовослужбовців. Підсумовано, що правові норми, що містяться в цих актах, не відповідають сучасному стану суспільних відносин, часто відсутні ефективні механізми їхньої реалізації.

Legal support of social protection of ATO/OOS veterans and members of their families

Tkachenko I. M.

*Assistant Professor at the Department of Law and Socio-Economic Relations
Kirovograd Institute of Human Development
of the Open International University of Human Development “Ukraine”
Poltavska str., 40, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0144-0708
ipa_tkachenko_2006@ukr.net*

Key words:

social protection, participant of anti-terrorist operation, joint force operation, servicemen, military formations.

The direct object of the article in the article is the multifaceted concept of “social protection” and features of social and legal protection of ATO/OOS participants in Ukraine. The purpose and objectives of the study are to carry out a comprehensive analysis of the concepts of “social protection”, “social and legal protection of participants in the ATO/OOS” and forecast their further legal consolidation. The formulation of the concept of “social protection” within the reference literature on scientific works is investigated.

It is noted that the concept of “social protection” is considered in two senses: broadly – as a system of organizational, legal and economic measures in the state to ensure social guarantees of man and citizen and narrowly – as a system of special measures to protect certain categories of citizens and social status. It is noted that the system of social protection performs two main functions: the function of social benefits and social services. Emphasis is placed on the fact that the functions of social protection must be considered on the basis of general legal social functions: economic, social, political, spiritual, ideological and demographic, as well as specifically legal: regulatory and protective. The normative-legal regulation of the status and social protection of ATO/OOS participants is considered. It is noted that the established system of social protection is the most important component of a developed democratic welfare state. It is emphasized that its effective indicator is the implementation of the main functions of social protection, which are due to its nature and purpose.

It is concluded that at the present stage in Ukraine a system of normative legal acts has been formed, which regulates the issues of social protection of ATO/OOS participants and members of their families, which provides for: constitutional regulation, legislative regulation; regulation by norms of bylaws. It is emphasized that this system is characterized by a large number of regulations of different legal force, their inconsistency, duplication of legal norms in legal acts of different legal force, lack of common terminology, legal mechanisms for social protection of servicemen. It is concluded that the legal norms contained in these acts do not correspond to the current state of public relations, there are often no effective mechanisms for their implementation.

Вступ. Актуальність теми дослідження зумовлюється тим, що сьогоденні реалії вимагають усвідомити потребу створення ефективного механізму забезпечення соціального захисту населення в системі законодавства України та його реалізації учасниками публічних відносин. Окрема увага має бути приділена соціальному захисту учасників антитерористичної операції / операції об'єднаних сил (далі – АТО/ООС). У зв'язку з цим потребують відповідного нормативно-правового регулювання адміністративні процедури захисту ветеранів АТО/ООС і членів їх сімей.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Теоретико-правові й практичні аспекти соціального захисту розкривали у своїх дослідженнях такі вчені, як В. Андреев, С. Приходько, В. Рошканюк, В. Жернаков, Т. Гарасимів та інші. Проблема адміністративно-правових аспектів соціального захисту учасників АТО/ООС у сфері прав та гарантій, які передбачені законодавством України для таких категорій осіб, на тепер продовжує актуалізуватися у вітчизняній науці. Окремі вітчизняні науковці – О. Більовський, О. Власюк, В. Горбулін, М. Кравченко, В. Малишевський

та інші – розглядали деякі питання з такої теми, але різнобічне бачення проблем не сприяло виробленню єдиної позиції.

Безпосереднім об'єктом дослідження є багатогранне поняття «соціальний захист» та особливості соціально-правового захисту учасників АТО/ООС в Україні.

Мета та цілі дослідження полягають у здійсненні комплексного аналізу понять «соціальний захист», «соціально-правовий захист учасників АТО/ООС» та прогнозування їх подальшого нормативно-правового закріплення. Відповідно до поставленої мети у роботі виокремлено такі завдання: проаналізувати стан дослідженості проблематики; з'ясувати сутність поняття «соціальний захист»; здійснити аналіз нормативно-правових основ соціального захисту учасників АТО/ООС.

Виклад основного матеріалу. Аналіз довідкової та наукової літератури свідчить, що поняття «соціальний захист» розглядається у різних аспектах.

Так, у Короткому соціологічному словнику соціальний захист – це сукупність соціальних та юридичних гарантій, метою яких є забезпечення державою для кожного члена суспільства реалізації його найважливіших соціально-економічних прав, у тому числі права на рівень життя, необхідний для нормального відтворення та розвитку особистості [1].

Словник бюджетної термінології визначає соціальний захист у більш вузькому значенні як сукупність державних заходів і видатків бюджету, пов'язаних з наданням фінансової допомоги окремим верствам населення, які через незалежні від них причини не мають достатніх для самозабезпечення доходів [2].

Науковець С. Приходько вважає, що соціальний захист як функція держави є системою правових, економічних і організаційних заходів, спрямованих на забезпечення всіх громадян рівними можливостями досягнення життєвого рівня для себе та своєї сім'ї, соціальної підтримки і допомоги на випадок певних обставин, наприклад непрацездатності, хвороби, безробіття тощо [3, с. 20].

На думку О. Єрмоловської, соціальний захист – це система відносин між індивідом і суспільством з приводу розв'язання протиріч між негативними соціальними наслідками та становленням ринкової організації виробництва, реальними можливостями людини адаптуватися до них [4, с. 13].

Деякі фахівці, такі як Т. Гарасимів, В. Жернаков, С. Прилипко, Н. Хуторян, М. Шумило та інші фахівці Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, у своїх наукових дослідженнях використовують поняття «соціального забезпечення», а не поняття «соціального захисту». Теоретично можна виявити низку відмінностей

між цими назвами, а фактично суть і соціального забезпечення, і соціального захисту одна – надати соціальну допомогу тим категоріям громадян, які її потребують. Навести суттєві відмінності в змісті цих правових категорій ще нікому не вдалося.

Отже, поняття «соціальний захист» розглядається в двох значеннях: у широкому – як систему організаційно-правових та економічних заходів у державі щодо забезпечення соціальних гарантій людини і громадянина та вузькому – як систему спеціальних заходів щодо захисту окремих категорій громадян враховуючи їх особливості їх професійного та соціального статусу. Також, поняття соціального захисту та соціального забезпечення можна розглядати як тотожні терміни. Надалі в роботі ми будемо використовувати поняття «соціальний захист».

Функції соціального захисту необхідно розглядати виходячи із загального контексту поняття функції права. Під функціями права розуміють основні напрямки правового впливу на суспільні відносини з метою їхнього упорядкування. Функції права можна класифікувати у такий спосіб: загальносоціальні й спеціально-соціальні (юридичні) [5].

Правові функції отримують свій нормативний вираз в важливих законодавчих актах у вигляді постановки цілей і завдань правового регулювання.

Питання функції соціального захисту недостатньо вивчені в науковій літературі. Деякі вчені, вивчаючи питання функцій соціального захисту, звертають насамперед увагу на економічний зміст цього поняття. Проте науковці не обмежуються у своїх дослідженнях лише економічним критерієм при визначенні функцій соціального захисту. Т. Гарасимів визначає, що право соціального забезпечення, як частина соціального права, перш за все виконує загальноправові суспільні функції: економічну, соціальну, політичну, духовно-ідеологічну й демографічну, а також спеціально юридичні: регулюючу і охоронну [6]:

1) економічна функція права виконується правом соціального забезпечення відповідно з його цілями і завданнями. Під дією його норм здійснюються близькі цілі галузі (надання на достатньому рівні малозабезпеченим допомоги з суспільних фондів матеріального забезпечення та обслуговування через індивідуальну форму: судові рішення). Одночасно створюються передумови для реалізації перспективних і кінцевих економічних цілей;

2) роль соціальної функції полягає у впливі на соціальну підсистему суспільства в позитивному впливі на становище людей в суспільстві, умови і спосіб їх життя та ін. Воно сприяє вирішенню соціальних завдань (основна мета), створює умови для зближення соціального забезпечення

груп і верств суспільства (перспективна мета), для забезпечення всіх потребуючих допомогами громадянського суспільства (кінцева мета).

Також виділяють й ідеологічну функцію, її існування зумовлено зв'язком між соціальним забезпеченням і духовно-ідеологічною сферою суспільства. Її можна розглядати як відносини між соціальним забезпеченням й ідеологією (ідеологія як система поглядів та ідей: політичних, правових, естетичних, релігійних, філософських). Ідеологія відображає погляди на різноманітні сторони життя суспільства, в тому числі і на соціальне забезпечення [7, с. 18–21].

Окрім того система соціального захисту населення виконує дві основні функції: функцію соціальних виплат і соціального обслуговування. Соціальні виплати включають в себе виплати різних видів допомог, пенсій, систему пільг для особливо потребуючих категорій населення. Функція соціального обслуговування охоплює осіб з інвалідністю різних категорій, громадян похилого віку, багатодітні й малозабезпечені сім'ї, переселенців, безпритульних та інших пільгових категорій громадян [8].

Отже, функції соціального захисту необхідно розглядати виходячи із загально-правових суспільних функцій: економічну, соціальну, політичну, духовно-ідеологічну і демографічну, а також спеціально юридичних: регулюючу і охоронну. Налагоджена система соціального захисту населення, є найважливішим складовим чинником розвинутої демократичної соціальної держави. А ефективним її показником є виконання основних функцій соціального захисту, які зумовлені її природою і цільовим призначенням.

Нормативно-правове регулювання статусу та соціального захисту учасників АТО/ООС набуло актуальності з початком агресії РФ проти України.

Завдяки спільним зусиллям Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України й громадськості упродовж 2014–2018 років закладено основи законодавчої бази з питань соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів сімей загиблих, як складової загальної законодавчої бази, яка регулює соціальний захист населення України в цілому.

Зокрема, з 2014 року на всі зазначені вище категорії осіб поширено дію Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [9]. Питання, що стосується нашої проблематики регламентовано низкою змін до базового закону протягом 2014–2019 років.

Про активну нормотворчу роботу у питанні захисту учасників АТО свідчить кількість внесених змін та поправок до закону за означений період – 22. Основною метою законодавця було

забезпечення належного нормативно-правового регулювання встановлення статусів різних категорій громадян, у тому числі і учасників АТО, й, відповідно, створення ефективного механізму надання соціального захисту, пільг та гарантій.

Осіб, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, усіх учасників АТО/ООС можна виокремити в такі групи ветеранів війни:

- 1) учасники бойових дій;
- 2) особи з інвалідністю внаслідок війни;
- 3) учасники війни.

Статус учасника бойових дій надається особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України й брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції в період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі й стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій ф Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів з числа [9]:

- військовослужбовців;
- бійців добровольчих формувань, за умови, що в подальшому такі добровольчі формування були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів [9].

Порядок надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України й брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи в здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі й стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій і Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 413 [10].

Рішення про надання та позбавлення статусу учасника бойових дій приймається комісіями з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, утвореними у відповідних державних інституціях.

У зв'язку із системними зловживаннями у сфері набуття статусу «учасника бойових дій» виникла нагальна потреба внесення змін до чинних норм щодо можливості позбавлення встановлення раніше статусу.

Статус особи з інвалідністю внаслідок війни надається особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України та стали інвалідами внаслідок поранення, конту-

зії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції і період її проведення, під час безпосередньої участі у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів із числа [9]:

- військовослужбовців;
- працівників підприємств, установ, організацій, які залучалися до забезпечення проведення антитерористичної операції;
- бійців добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України, за умови, що надалі такі добровольчі формування були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної гвардії України й інших утворених відповідно до законів України військових формувань і правоохоронних органів;
- бійців добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, але в подальшому такі добровольчі формування не були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів, і виконували завдання антитерористичної операції у взаємодії зі Збройними Силами України, Міністерством внутрішніх справ України, Національною поліцією, Національною гвардією України та іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями й правоохоронними органами;
- осіб, які добровільно забезпечували (або добровільно залучалися до забезпечення) проведення антитерористичної операції (в тому числі здійснювали волонтерську діяльність) і стали інвалідами внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних під час забезпечення проведення антитерористичної операції (в тому числі волонтерської діяльності), перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції в період її проведення [9].

Рішення про надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни приймається органами соціального захисту населення.

Статус учасника війни надається працівникам підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь у забезпеченні про-

ведення антитерористичної операції, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції в період її проведення.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 року № 739 «Питання надання статусу учасника війни деяким особам» [11], зміни, внесені у 2019 році до вказаної Постанови врегулювали окремі прогалини в першій редакції, зокрема щодо встановлення відповідного статусу добровольцям. Розгляд питань про встановлення статусу учасника війни зазначеним категоріям осіб покладено на комісії, утворені відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26 квітня 1996 року № 458 «Про комісії для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника війни, відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [12].

У разі виникнення спірних питань, що потребують міжвідомчого врегулювання, рішення приймається Міжвідомчою комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», яка утворена Державною службою України у справах ветеранів війни й учасників антитерористичної операції.

Державна політика у сфері соціального захисту ветеранів війни й учасників антитерористичної операції містить медичне забезпечення, надання послуг із психологічної реабілітації, забезпечення санаторно-курортним лікуванням, технічними й іншими засобами реабілітації, забезпечення житлом ветеранів війни, надання їм освітніх послуг, соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються з військової служби, інших учасників антитерористичної операції та осіб, звільнених із військової служби, організації їх поховання.

У нормативно-правових актах, що передбачають соціальний захист учасників АТО, за висновками експертів, спостерігається співіснування «радянського» (соціальне забезпечення, пільги, соціальні й компенсаційні виплати) й новітнього європейського підходу (соціальні послуги, соціальна робота). Більшість соціальних стандартів залишаються декларациями через застарілість і неефективність чинних механізмів соціального захисту, неадресність, зрівняльний характер і невідповідність системи соціального захисту реальним потребам українського суспільства, неефективність і непрозорість системи бюджетного фінансування соціальних видатків держави, дискусійність прямої дії конституційних норм щодо соціальних прав [13, с. 15].

Відповідно до статті 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [14]. Не виключенням є і питання соціального захисту учасників АТО. Так, статтею 3 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» передбачено, якщо міжнародними договорами або угодами, в яких бере участь Україна, встановлені більш високі вимоги щодо захисту ветеранів війни, ніж ті, що їх містить законодавство України, то застосовуються норми міжнародного договору або міжнародної угоди [9].

Серед міжнародних документів особливе місце посідає Загальна декларація прав людини, яка у статті 22 передбачила право людини на соціальне забезпечення за допомогою національних зусиль та міжнародного співробітництва й відповідно до структури й ресурсів кожної держави [15].

У розвиток норм Загальної декларації був прийнятий Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права. Держави-учасниці Пакту взяли на себе юридичні обов'язки гарантувати кожному право на соціальне забезпечення, в тому числі право на соціальне страхування, а також забезпечити право кожного на відповідний життєвий рівень для себе й своєї сім'ї, тобто достатнє харчування, одяг і житло [16].

До іншої групи джерел слід віднести, прийняту Радою Європи Європейську соціальну хартію, яка була переглянута в 1996 році у Страсбурзі.

Відповідно до неї з метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення держави зобов'язуються підтримувати систему соціального забезпечення на такому рівні, як це передбачено міжнародною конвенцією Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення. Хартія також передбачає обов'язок держав створити систему надання соціальної допомоги у випадках, коли громадяни не мають достатніх засобів для існування. Передбачено також право інвалідів на реабілітацію, а також на працевлаштування, право сім'ї на отримання соціальної допомоги [17].

Велику групу джерел права соціального забезпечення становлять конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці. Серед них виділяється Конвенція №102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення», яка передбачає виплату таких видів допомог [18]: у разі хвороби; по безробіттю; для громадян пенсійного віку; в разі вагітності й пологів; по інвалідності; в разі втрати годувальника.

Основні пільги й соціальні гарантії всіх категорій учасників АТО визначено у статтях 12, 13, 14 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Їх перелік налічує більше 22 пунктів із різних сфер, зокрема медичної, соціальної, освітньої та інших, і вони розповсюджуються на всіх ветеранів війни, а не тільки учасників АТО [9].

Окрім того, питання соціального захисту учасників антитерористичної операції та загиблих учасників антитерористичної операції регулюються також Кодексом законів про працю України, законами України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» від 24 березня 1998 року № 203/98, «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09 липня 2003 року № 1058-IV, «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09 квітня 1992 року № 2262-XII та іншими нормативними актами.

Окрім того, питання соціального захисту учасників антитерористичної операції та загиблих учасників антитерористичної операції регулюються також Кодексом законів про працю України, законами України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» від 24 березня 1998 року № 203/98, «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09 липня 2003 року № 1058-IV, «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09 квітня 1992 року № 2262-XII та іншими нормативними актами.

Висновки. Отже, на сучасному етапі в Україні сформована система нормативно-правових актів, яка регулює питання соціального захисту учасників АТО/ООС і членів їхніх сімей, що передбачає: конституційне регулювання, законодавче регулювання; регулювання нормами підзаконних нормативно-правових актів.

Ця система характеризується великою кількістю нормативних актів різної юридичної сили, їх непослідовністю, дублюванням правових норм у правових актах різної юридичної сили, відсутністю єдиної термінології, правових механізмів забезпечення соціального захисту військовослужбовців. Правові норми, що містяться в цих актах, не відповідають сучасному стану суспільних відносин, часто відсутні ефективні механізми їх реалізації.

Література

1. Соціальний захист. Соціологія. *Короткий енциклопедичний словник*. URL: <http://www.subject.com.ua/sociology/dict/418.html>.
2. Соціальний захист. *Словник бюджетної термінології*. URL: <http://slovopedia.org.ua/50/53409/362630.html>.
3. Приходько С.О. Держава і соціальний захист громадян. *Право України*. 1999. № 2. С. 22–26.
4. Єрмоловська О.Ю. Соціальний захист як фактор стабілізації життєвого рівня населення в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07. Харків, 1996. 32 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. Харків, 2001. URL: politics.ellib.org.ua/pages-1628.html.

6. Гарасимів Т.З. Право соціального забезпечення України (Загальна частина). Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2004. 240 с.
7. Арістова І.В. Соціальна функція держави як визначальна категорія права соціального забезпечення України. *Форум права*. 2006. № 2. С. 18–21. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2006-2/06aivszi.pdf>.
8. Економічна теорія : підручник / за заг. ред. О.Н. Лобочевої. Москва, 2007. URL: stud.com.ua/23849//ekonomichna_teoriya.
9. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-ХІІ / *Верховна Рада України*. URL: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3551-12.
10. Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 413 / Кабінет Міністрів України. URL: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF/para10#n10.
11. Питання надання статусу учасника війни деяким особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 73 / Кабінет Міністрів України. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/739-2015-%D0%BF.
12. Про комісії для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника війни, відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 1996 р. № 458 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/458-96-%D0%BF#Text>.
13. Кочеміровська О.А., Пищуліна О.М. Основні напрямки оптимізації системи соціального захисту в Україні. Київ : НІДС, 2012. 54 с.
14. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.
15. Загальна декларація прав людини (рос / укр). ООН від 10 грудня 1948 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
16. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ООН від 16 грудня 1966 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
17. Європейська соціальна хартія (переглянута) Ради Європи від 03 травня 1996 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_062.
18. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення : Конвенція Міжнародної організації праці. Класифікація від 28 червня 1952 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_011.

References

1. Sotsialnyi zakhyst. Sotsiologhiia. Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk. [Social protection. Sociology. Short encyclopedic dictionary.]. Retrieved from: <http://www.subject.com.ua/sociology/dict/418.html>. [in Ukrainian].
2. Sotsialnyi zakhyst – Slovnyk biudzhethnoi terminolohii. [Social protection – Dictionary of budget terminology.]. Retrieved from: <http://slovopedia.org.ua/50/53409/362630.html> [in Ukrainian].
3. Prykhodko, S. (1999). Derzhava i sotsialnyi zakhyst hromadian. [State and social protection of citizens.]. *Pravo Ukrainy*, 2, 22–26. [in Ukrainian].
4. Yermolovska, O.Yu. (1996). Sotsialnyi zakhyst yak faktor stabilizatsii zhyttievoho rivnia naseleennia v umovakh transformatsiinoi ekonomiky. [Social protection as a factor in stabilizing the living standards of the population in a transformational economy]. Extended abstract of candidate's thesis. Kh. [in Ukrainian].
5. Skakun, O.F. (2001). Teoriia derzhavy i prava: Pidruchnyk. [Theory of State and Law: Textbook.]. Kharkiv, 2001. Retrieved from: politics.ellib.org.ua/pages-1628.html [in Ukrainian].
6. Harasymiv, T.Z. (2004). Pravo sotsialnoho zabezpechennia Ukrainy (Zahalna chastyna). [The right of social security of Ukraine (General part).]. Drohobych: Vydavnycha firma “Vidrodzhennia” [in Ukrainian].
7. Aristova, I.V. (2006). Sotsialna funktsiia derzhavy yak vyznachalna katehoriia prava sotsialnoho zabezpechennia Ukrainy. [Social function of the state as a defining category of social security law of Ukraine.]. *Forum prava*, 2, 18–21. Retrieved from: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2006-2/06aivszi.pdf> [in Ukrainian].
8. Lobocheva, O.N. (Ed). (2007). Ekonomichna teoriia: pidruchnyk. [Economic theory: textbook]. Moskva. Retrieved from: stud.com.ua/23849//ekonomichna_teoriya. [in Russian].
9. Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu: Zakon Ukrainy vid 22.10.1993 № 3551-XII. [On the status of war veterans, guarantees of their social protection: Law of Ukraine of 22.10.1993 № 3551-XII.]. Retrieved from: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3551-12. [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia ta pozbavlennia statusu uchasyka boiovykh dii osib, yaki zakhyshchaly: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.08.2014 № 413. [On approval of the Procedure for granting and deprivation of the status of a participant in hostilities of persons who defended: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 20.08.2014 № 413.]. Retrieved from: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF/paran10#n10. [in Ukrainian].
11. Pytannia nadannia statusu uchasyka viiny deiakym osobam. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.09.2015 № 73. [The issue of granting the status of a participant in the war to certain persons. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 23, 2015 № 73.]. Retrieved from: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/739-2015-%D0%BF. [in Ukrainian].
12. Pro komisii dlia rozghliadu pytan, poviazanykh iz vstanovlenniam statusu uchasyka viiny, vidpovidno do [...]; Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.04.1996 № 458. [On commissions for consideration of issues related to the establishment of the status of a participant in the war, in accordance with [...]; Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 26, 1996 № 458.] [in Ukrainian].
13. Kochemyrovska, O.A., & Pyshchulina O.M. (2012). Osnovni napriamky optymizatsii systemy sotsialnoho zakhystu v Ukraini. [The main directions of optimization of the social protection system in Ukraine.]. Kyiv: NIDS. [in Ukrainian].
14. Konstytutsiia Ukrainy. Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. [The Constitution of Ukraine. Law of Ukraine of June 28, 1996 № 254k / 96-VR.]. Retrieved from: zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. [in Ukrainian].
15. Zahalna deklaratsiia prav liudyny (ros/ukr). [Universal Declaration of Human Rights (Russian / Ukrainian). OON vid 10.12.1948.]. (1948). Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015. [in Ukrainian].
16. Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava. OON vid 16.12.1966. [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. UN of 16.12.1966.]. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042 [in Ukrainian].
17. Yevropeiska sotsialna khartiia (perehlianuta) Rada Yevropy vid 03.05.1996. [European Social Charter (revised) Council of Europe of 03.05.1996.]. Retrieved from: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_062. [in Ukrainian].
18. Konventsiiia pro minimalni normy sotsialnoho zabezpechennia: Konventsiiia Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi. Klasyfikatsiia vid 28.06.1952. [Convention on Minimum Standards of Social Security: International Labor Organization Convention. Classification from 28.06.1952.]. Retrieved from: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_011 [in Ukrainian].